Ruokahävikin vähentäminen osaratkaisu ruokakriisiin

21.3.2022

YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n mukaan monessa maassa kärsitään aliravitsemuksesta ja nälänhädästä ja silti samaan aikaan syntyy ruokahävikkiä. Luonnonvarakeskuksessa (LUKE) tehdyssä tutkimuksissa on tullut esiin, että kolmasosa ihmisravinnoksi tuotetusta ruoasta menee hukkaan ja merkittävä määrä syömäkelpoista ruokaa jää hyödyntämättä.

Ruoantuotannolla ja kulutuksella on merkittävä vaikutus ympäristön tilaan ja luonnonvarojen käyttöön. Turhaan tuotettu ruoka kuormittaa ympäristöä, sillä ruuantuotannossa tarvitaan paljon maata, vettä ja muita resursseja. Samalla syntyy kasvihuonekaasupäästöjä sekä vesistöjä ja maaperää rehevöittäviä päästöjä. Myös ruuan kuljettaminen ja valmistaminen aiheuttavat päästöjä. (LUKE)

Nykyisen maailmanlaajuisen ilmastokriisin kautta ruokahävikin ehkäisy on entistä tärkeämmässä roolissa ja jokaisella toimilla millä voidaan vaikutta ruokahävikin syntymiseen, on entistä tärkeämpi merkitys. Ukrainan sota ja siitä seuraava mahdollinen elintarvikepula ja kerrannaisvaikutukset ympäri maailmaa ovat saaneet pohtimaan ruokahävikkiä uudelta kantilta. Ruoantuotannossa ja -palveluissa syntyvän hävikin vähentäminen on osaratkaisu sille, että ruoka riittäisi kaikille vähemmillä resursseilla. Ruokahävikin vähentäminen on tärkeä resurssitehokkuuden väline, joka voi olla avaintekijä hillitsemään ruoanvalmistuksesta syntyviä kustannuksia ja hinnannousua.

Ukrainan sodan vaikutukset

Sodalla on vaikutusta ruoan hintaan ja saatavuuteen monella tavalla. Ukraina on maailman suurin auringonkukkaöljyn tuottaja ja sen markkinaosuus on 49 %. Ohrassa Ukrainan osuus on 19 %, ja se on maailman toiseksi suurin ohramaa. Vehnän ja rapsin tuottajana Ukraina on maailman kolmanneksi suurin: rapsissa Ukrainan osuus on maailmantuotannosta 22 prosenttia ja vehnässä 12 prosenttia. Maississa Ukraina on neljänneksi suurin ja sen osuus on 16 % maailmanmarkkinasta (HS 2022).

Sodan aiheuttama epävarmuus heijastuu myös alkutuotantoon. Viljely voi vaikeutua ja tuotantoketjut katketa. Energian, öljyn ja lannoitteiden hinnannousut siirtyvät ruoan hintaan (HS 2022). Toisaalta kriisi vaikeuttaa alkutuotannolle tärkeiden ukrainalaisten kausityöntekijöiden saamista, millä on vielä arvaamattomia talousvaikutuksia (Lauhanen & Päällysaho 2022, YLE 2022a). Sotaa käyvät maat Venäjä ja Valko-Venäjä ovat tärkeitä lannoitteiden valmistajamaita. Toimitusvaikeudet voivat näkyä esimerkiksi heikentyneinä sato-odotuksina, sillä noin kolmannes Suomeen tuodusta typpilannoitteesta ja jopa 60 prosenttia Suomeen tuodusta kaliumlannoitteesta on peräisin Venäjältä ja Valko-Venäjältä (YLE 2022d). Maaliskuun alussa esimerkiksi lannoitevalmistaja Yara ilmoitti, että keskeyttää lannoitteiden myynnin osittain vaikeutuneen hinnoittelutilanteen takia (Yle 2022b).

Samalla yhteiskunnassa on alkanut keskustelu energia- ja ruokaomavaraisuudesta, joita pidetään

kriisitilanteissa tärkeänä huoltovarmuuden näkökulmasta. Suomi on varautunut muihin maihin verrattuna hyvin kriisiaikoihin ja siten turvattomin tilanne on kehittyvissä maissa, jotka ovat pitkältä riippuvaisia Ukrainan vilja-aitoista (YLE 2022c, Uusi Suomi 2022).

Ruokahävikki Suomessa

Ruokahävikillä tarkoitetaan alun perin syötäväksi tarkoitettua ruokaa, jota ei hyödynnetä ihmisravintona, rehuna tai muuna arvojakeena. Ruokahävikin vähentäminen on avainasemassa siinä, että maailmanlaajuisten kriisien aiheuttamia vaikutuksia voidaan vaimentaa. Luonnonvarakeskuksen mukaan ruokaketjussa hävikiksi päätyvän ruoan ilmastovaikutukset ovat noin 1 000 000 CO_2-ekv (t). Noin kolmannes kaikesta ruokahävikistä syntyy kotitalouksissa. Reilu viidennes (22 %) ruokahävikistä syntyy elintarviketeollisuudessa, 16 % ravitsemispalveluissa, saman verran alkutuotannossa (sis. peltoon jäävän sadon) ja 15 % hävikistä syntyy kaupassa. Tutkimusten mukaan ruoan hankinta- ja kulutusketjuun vaikuttavat yksilötason tekijät, fyysinen ja sosiaalinen toimintaympäristö sekä yhteiskunnalliset tekijät ja vaikuttimet. Ruokahävikin vähentäminen kotitalouksissa vähentäisi merkittävästi hävikin aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Hävikin syntyyn vaikuttavat useat monimutkaiset tekijät, joten toimenpiteiden vaikuttavuutta tulee arvioida tarkkaan ja myös lisää tutkimustietoa tarvitaan. Myös ruokahävikin tilastointi on edelleen puutteellista.

Uusia innovaatioita tarvitaan

Suomi on sitoutunut puolittamaan ruokahävikin vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on myös, että syömäkelvoton ruokajäte hyödynnettäisiin entistä paremmin biomateriaalien raaka-aineena. Luonnonvarakeskus on laatinut Suomen kansallisen ruokahävikkitiekartan, jonka kuusi keihäänkärkeä sisältävät toimenpiteitä ruokahävikin vähentämiseksi.

Ruokahävikin vähentämisessä on kyse yhteisestä vastuusta ja jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa ruokahävikin syntymiseen. Meillä on oltava valmiutta ottaa käyttöön innovatiivisia lähestymistapoja ruokahävikin vähentämiseksi ja järjestelmään on tuettava luomalla kannusteita ruokahävikin vähentämisen keinoihin sekä kuluttajia on autettava tekemään oikeita ratkaisuja lisäämällä tietoa ruokahävikin merkityksestä ruokajärjestelmälle ja ympäristölle. (FAO2020) Käyttökelpoisen ruuan lahjoitustoimintaa on parannettava, jotta ruoka, joka jää ylimääräiseksi voidaan hyödyntää lahjoittamalla sitä hyväntekeväisyysjärjestöille ja ruokapankeille. (FAO2020)

Kari Laasasenaho, Taina Seppälä-Kolkka, Anu Palomäki
Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Lähteet:

Luonnonvarakeskus (Luke) www.luke.fi

Riipi, Inkeri (Luke) luento 21.1.2022

Hoffren, Jukka 2019: Ruokahävikistä on hyvin vähän tietoa – kehitteillä oma mittari (Tilastokeskuksen asiantuntija-artikkeli)

Lauhanen, R. & Päällysaho, S. 2022. Saadaanko kesän 2022 marjat talteen? @seamk verkkolehti 24.2.2022.https://lehti.app-staging.seamk.hion.dev/kestavat-ruokaratkaisut/saadaanko-kesan-2022-marjat-talteen/

YLE 2022a: Sota Ukrainassa voi iskeä kovaa suomalaiseen alkutuotantoon, kun kausityöntekijät jäävät kotimaahansa: “Ollaan todella vaikeuksissa”, sanoo yrittäjä (yle.fi)

YLE 2022b: Yara keskeyttää lannoitetilaukset | Yle Uutiset

YLE 2022c: Sota synnyttää ruokamarkkinoille tyhjiön, jota on vaikea täyttää – edessä on tutkijan mukaan shokki, joka jakaa maailman voittajiin ja häviäjiin (yle.fi)

YLE 2022d: Suomalaiset saattavat pian joutua muuttamaan ruokatottumuksiaan – syynä on sota ja Suomen riippuvuus venäläisistä lannoitteista (yle.fi)

HS 2022: Venäjän hyökkäys vaikuttaa suoraan ruoan hintoihin, ja se tuntuu myös Suomessa – ”Eletään poikkeuksellista kustannusnousujen aikaa”, professori sanoo – Talous | HS.fi

Uusi-Suomi 2022: Varoitus rajusta ruokakriisistä maailmalle: ”Tämä on täysi katastrofi – Nyt ruoan, polttoaineiden ja kuljetusten hinnat tulevat räjähtämään” | Uusi Suomi

YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO https://www.fao.org/3/cb0641en/CB0641EN.pdf